

Наталія Обушенко,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ Й ОЗНАКИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Дослідження проблематики систематизації трудового законодавства буде неповним без комплексного розгляду загальнотеоретичних аспектів цього питання, зокрема це стосується сутності й ознак трудового законодавства України. Узагалі під законодавством розуміється сукупність нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання конкретної сфери суспільних відносин. Розкриваючи зміст поняття «законодавство», слід указати, що воно має різноманітні визначення, зокрема такі: «один з основних методів здійснення державою своїх функцій шляхом видання органами державної влади законів»; сукупність чинних правових норм, що регулюють суспільні відносини (законів, підзаконних нормативних актів, накази, інструкції тощо); сукупність чинних нормативно-правових актів.

В українській правовій системі термін «законодавство» також має декілька значень: 1) у широкому сенсі – система законів та інших нормативних актів, що ухвалюються Верховною Радою України та вищими органами виконавчої влади (укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо); 2) у вузькому – система законів України, яка створюється Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади.

Варто зауважити, що досить часто в юридичній літературі поняття «система законодавства» ототожнюється із категорією «система права», що, на наше переконання, є неправильним. Так, відповідно до наукової позиції В. Д. Ткаченка, «система права» – це сукупність чинних норм права, якій властиві як єдність та узгодженість, так і диференціація (поділ) на відносно самостійні структурні утворення. Єдність системи права, продовжує вчений, обумовлюється тим, що, по-перше, все право як самостійне явище ґрунтується на єдиних загальнолюдських принципах гуманізму та справедливості, які є своєрідним каркасом права; по-друге, право в усіх своїх проявах охороняється державою і передбачає можливість застосування державного примусу; по-третє, право обумовлюється матеріальними, соціальними, культурними, ідеологічними та іншими умовами життя суспільства, для яких є характерною відносна єдність. Узгодженість системи права – це обумовлена наявністю субординаційних і координаційних зв'язків між нормами, інститутами й галузями права та відсутність суперечностей усере-

дині цієї системи [1, с. 254–255].

Досить розгорнутою є наукова думка О. В. Петришина, який у своїй науковій праці дійшов висновку, що система права – це уособлене системне утворення суспільства, оскільки є його функціональною системою, тому що її виникнення, існування і розвиток обумовлюються усвідомленими загальнолюдськими потребами в організованості, урегульованості та впорядкованості суспільного життя, адже відсутність цих якостей унеможлиблює стабільність, безпеку та розвиток суспільства, тобто це головні умови його існування взагалі; а також є його інституціональним втіленням. Це означає, що системно організовані, згруповані юридичні норми містяться в нормативно-правових актах та інших джерелах права, які надають йому чіткої інституціональної будови; мають стабільний і водночас динамічний характер, у такий спосіб забезпечуючи суспільству збереження та стабілізацію його головних відносин і суспільного ладу, а з іншого боку, організовуючи і впорядковуючи їх усталений розвиток; пов'язана як прямо, так і опосередковано з діяльністю іншого соціального утворення – держави та її органів – законодавчих, правозастосовних, контрольно-наглядових тощо, які здійснюють функції в правових формах з використанням певних методів [2, с. 246].

Отже, варто зауважити, що поняття «система права» і «система законодавства» є тісно взаємопов'язаними, оскільки принципи, норми й інститути права зовні об'єктивуються в законодавстві. Останнє є найважливішим сучасним джерелом внутрішньодержавного права. Право як організована певним чином сукупність норм і законодавство як сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів володіють функціональною спільністю, виступаючи засобом регуляції і саморегуляції суспільних відносин. Ефективно здійснювати це завдання можна лише за умови їх системності.

Загальновідомо, що право і законодавство визначаються матеріальними і духовними умовами життя суспільства. Однак «переклад» економічних і соціальних факторів у категорію права відрізняється від їх «перекладу» в категорію «законодавства», йде різними шляхами і проходить різні стадії. При цьому система права сама виступає одним із найважливіших факторів, які визначають будову і розвиток системи законодавства [3, с. 12]. Тож, поняття «система права» є більш широким, аніж «система законодавства». Система законодавства не завжди може збігатись із системою права, оскільки вона складається не із сукупності об'єктивно існуючих норм права, а із нормативно-правових актів, які мають свої зовнішні характеристики.

Таким чином, можна узагальнити, що законодавство являє собою: по-перше, сукупність нормативно-правових актів, які містять однорідні норми, спрямовані на врегулювання певних правовідносин; по-друге, систему нормативно-правових актів, які є формою відображення фактичного існування права, його зовнішнім проявом, де норми права набувають ролі змістовної складової законодавства. Виходячи із викладеного вище, безсумнівим і не-

заперечним є той факт, що ключовим елементом законодавства є нормативно-правовий акт.

Під нормативно-правовим актом слід розуміти офіційний документ, який було розроблено й ухвалено у встановленому законом порядку уповноваженим органом державної влади і який містить у собі однорідні правові норми, спрямовані на врегулювання правовідносин у конкретній сфері суспільного життя. Тож, сфера суспільних відносин, яка потребує врегулювання, прямо впливає на зміст нормативно-правових актів, від якості наповнення яких уже залежить ефективність функціонування відповідних правових відносин.

Переходячи безпосередньо до аналізу сутності й ознак трудового законодавства, слід зауважити, що в науковій літературі існує велика кількість підходів до його тлумачення. Так, у науковій праці С. С. Каринського зазначається, що «трудове законодавство являє собою сукупність нормативних приписів, що регламентують трудові, а також тісно пов'язані з ними відносини, та характеризується однорідністю і цілісністю свого складу» [4, с. 244]. На думку Л. П. Грузінова та В. Г. Короткіна, трудове законодавство – це сукупність нормативно-правових актів про працю, що виконує роль джерела трудового права [5, с. 124-126]. Тотожні погляди презентовано у дослідженнях Н.Б. Болотіна, який визначає трудове законодавство як сукупність нормативно-правових актів про працю [6, с. 81]. Цікава інтерпретація терміну трудового законодавства України пропонується у роботах Д. В. Журавльова, який указує, що «це своєрідне системне утворення, яке виникає і функціонує в межах системи національного законодавства» [7, с. 22]. Автор акцентує увагу на багаторівневості системи трудового законодавства та наявності взаємозв'язку із системою національного законодавства. Така взаємозалежність має об'єктивний характер: відсутність трудового законодавства або порушення його функціонування призведе до набуття системою національного законодавства сумативної природи, або воно припинить своє цілеспрямоване функціонування.

Л. В. Могілевський визначає поняття «трудове законодавство» в його широкому сенсі як сукупність чинних законів України, міжнародно-правових актів, що ратифіковані Верховною Радою України або легалізовані в іншій спосіб, а також підзаконних нормативно-правових актів (вищих та виконавчих органів влади, органів місцевого самоврядування). У свою чергу, систему трудового законодавства науковець визначає як сукупність чинних законів, міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України (або легалізованих в іншій спосіб), і підзаконних нормативно-правових актів, розташованих у ній з урахуванням їх субординаційних і координаційних зв'язків, а також конкретних трудових і пов'язаних із ними правовідносин, які регулюють загальнообов'язкові приписи, що містяться в їх складі [8, с. 343].

Отже, узагальнюючи весь викладений матеріал, можемо констатувати,

що трудове законодавство являє собою окрему й незалежну складову системи законодавства України, яка складається із сукупності загальних і спеціальних нормативно-правових актів, ухвалених у встановленому законом порядку, та норми яких спрямовано на врегулювання трудових і тісно пов'язаних із ними правовідносин. Трудове законодавство є результатом складного суб'єктивно-об'єктивного утворення, внутрішньоорганізаційна структура якого створюється за рахунок ієрархізації та послідовного розміщення різних за юридичною силою нормативно-правових актів.

До характерних ознак трудового законодавства, на наше переконання, слід віднести такі.

1. *Специфічний об'єкт правового регулювання*, адже норми трудового законодавства спрямовано на впорядкування трудових і пов'язаних із ними правовідносин. Трудові правовідносини є лише одним із різновидів усієї сукупності правових відносин, що складаються у суспільстві, де панує право.

2. *Систему законодавства складають не лише законодавчі акти держави, а й локальні акти*, які ухвалюються безпосередньо на кожному окремому суб'єкті господарювання і якими дія цих норм і обмежується.

3. *Використовуються специфічні методи правового регулювання правовідносин*, зокрема поєднання централізованого та локального регулювання трудових відносин, а також єдності та диференціації правового регулювання.

4. *Акти трудового законодавства розраховано на «багаторазове використання»*, тобто їх дія не обмежується одноразовим виконанням.

1. Загальна теорія держави і права / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. С. 254–255.

2. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. С. 246.

3. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія / наук. ред. О. В. Петришин. Харків : Право, 2016. С. 12.

4. Каринский С. С. Система законодательства о труде // Система советского законодательства. М. : Юрид. лит., 1980. С. 244.

5. Грузінова Л. П., Короткін В. Г. Трудове право України : навч посіб. Київ : МАУП, 2003. Ч. 1. 128 с. : іл. бібліогр.: с. 124–126.

6. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підруч. 4-те вид., стер. Київ : Вікар, 2006. С. 81. (Серія: Вища освіта ХХІ століття).

7. Журавльов Д. В. Система трудового законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. С. 22.

8. Могілевський Л. В. Система трудового права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2016. С. 343.